

BIZNIS I SEKS*

Umjesto da bude katalizator radikalne socijalne promjene, seksualna revolucija služi kao katalizator biznisa, otvarajući novi prostor — čitavo novo područje za ekonomsku eksploataciju.

Kroz trgovinu i nauku briše se drevni antagonizam između libida i socijalnog establišmenta: establišment apsorpira svog neprijatelja. Seksualne fantazije su postale roba.

Što je seksualnost oslobođenija a ljudi zadovoljniji u zadovoljavanju svojih seksualnih potreba, više ih tržište može eksploatirati, zbog profita. Nema boljih trgovaca u seksu biznisu od pristalica seksualne slobode.

Prizor čovjekove pokornosti superegu u patrijarhalnim društvima prolazi kroz novu i neočekivanu transformaciju. Dok je Marksa prvenstveno zanimalo pretvaranje čovjekovih materijalnih proizvoda u robu, danas smo suočeni s transformacijom čovjekovih emocija i seksualnosti u robu. Kad se seksualnost više javno ne potiskuje, tada ona može postati roba koja se otvoreno kupuje i prodaje.

Sva predašnja historija se bavila nepodudarnošću između čovjekovih potreba za materijalnim dobrima i mogućnošću da ih nabavi: to je bila historija oskudice. Kada je ljudskim životima rukovodila borba za stjecanje materijalnih dobara neophodnih za život, njihovo pribavljanje

*) George Frankl, *The Failure of the Sexual Revolution*, (New English Library, London, 1975).

GEORGE FRANKL je rođen u Beču 1921, u doba kada se na ruševinama Habzburške monarhije pokušava oformiti novo društvo. Poslije studija psihologije, njegovo se interesovanje usmjerava u pravcu psihoanalize i neurologije, pod očitim utjecajem Vilhelma Rajha, u prvom redu njegove knjige *Masovna psihologija fašizma*. Istražuje veze između društva i seksualnosti te klasnu hijerarhiju i njenu represivnu ulogu u životu nižih klasa. Smatra da je prava seksualna sloboda nemoguća dok god je društvo klasno. Poslije nacističke invazije Austrije emigrira u Ameriku a zatim Kanadu, gdje nastavlja s radom. Predavao je psihoanalizu i filozofiju, uređivao jedan časopis za psihologiju, a danas radi kao psihoterapeut u Londonu.

U knjizi *The Failure of the Sexual Revolution* bavi se problemima psihoanalize ajenacije, biznisa i seksa, publikacija za žene, pornografijom, oslobođenjem žena i perspektivama seksualne revolucije.

je bio zadatak establišmenta koji posjeduje sredstva za proizvodnju i sirovine. Dok god ljudi budu prodavali svoj rad, oni će primati naknadu iz akumuliranih proizvoda koje drži imovinsko-posjednički establišment. Dok establišment posjeduje sva dobra koja mase žele, može ih ubijediti da teško rade da bi privredili dio društvenog bogatstva. Establišment je morao voditi računa o tome da radnička klasa ne bude previše zadovoljna jer bi to poduprlo lijenost, ali u isto vrijeme da ne bude nezadovoljna jer bi je to navelo da izgubi vjeru u svoje gospodare, stvarajući društveni nemir.

Trgovački i industrijski establišment morao je unaprijediti vrlinu štedljivosti, pošto je najvažniji zadatak ekonomskog sistema da navede mase da rade onoliko teško koliko je moguće a da zauzvrat očekuju najmanje moguće. Religija kršćanstva i puritanizam bili su savršeno podetni za tu svrhu. Kršćanstvo je propovjedalo onosvjetske nagrade, tj. postignuće stvarnih nagrada u slijedećem svijetu, a ovaj svijet, ogrezao u grijehu i krivnji, ne može osigurati sreću o kojoj ljudi sanjaju. Puritanizam je propovijedao vrlinu teškog rada kao oblik mazohizma za koji čovjek neće biti toliko nagrađen materijalnim zadovoljenjem potreba koliko osjećajem čestitosti i ispravnosti u očima Svemogućeg. Vrlina teškog rada i negiranje zemaljskih užitaka bio je mit koji je u dugim periodima držao mase u stanju relativnog zadovoljstva i produktivnog mirovanja. Čak su se i siromaštvo i patnje mogli opravdati ukazivanjem na nesavršenost ovog svijeta i spasenje u kraljevstvu koje dolazi; siromašni će naslijediti svijet — kada budu mrtvi.

Kad je industrija prešla točku nakon koje je postala sposobna da proizvodi više od potrebnih materijalnih dobara, i kada je glavni problem postao kako da ih proda, tada je vrlina štedljivosti postala kontra produktivna. Da bi pribavila nova tržišta za ogroman produktivni kapacitet moderne tehnologije naglasak prelazi sa štedljivosti na vrline potrošnje. Stvaranje tržišnih potreba za zadovoljenje ne samo materijalnih već također i emocionalnih potreba masa postao je novi zadatak kapitalističke ekonomije.

Razvijena je ogromna industrija posvećena proizvodnji droga koje izazivaju emocionalno zadovoljstvo ili zaštitu od briga. Depresivne i antidepresivne droge, one za mijenjanje raspoloženja i mijenjanje svijesti, danas predstavljaju krupan biznis. Ako ste u depresiji, establišment vam može pomoći; ako ste nezadovoljni svojim mjestom u dehumaniziranom društvu, establišment vas može obodriti, razveseliti, stimulirati, osloboditi vas briga, učiniti vas optimističnim ili vas mentalno prenijeti u bolji svijet. Kad pa-

tite od iscrpljujućeg osjećaja nemoći, besmislenosti i odsustva snage, tu su amfetamini koji mogu stimulirati vaš nervni sistem i dati vam pouzdanje, hitrinu i energiju: benzedrin, dek-sedrin, metedrin, steladeks, dinamil su pristupačni. S druge strane, ako vam je potrebno smirenje, ako ste napeti i nemirni, barbiturati i tranquilizeri će vam pružiti mir koji je u prijašnjim razdobljima bilo moguće postići kroz težak rad ili putem religije.

Ako se osjećate prazni i život vam izgleda besmislen, ako vašoj svijesti nedostaju vizije i mašta, ako svijet djeluje bezbojno, nezanimljivo i sumorno, tada su tu biljke: kanabis, marihuana, hašiš, trava i što sve ne. Ako stvarno želite iskusiti život u njegovoj šarolikoj i dramatičnoj punoći, tu je L.S.D. i slični halucinogeni — a ako želite možete napraviti od njih religiju.

Industrija za inženjering emocija i nadalje je vrlo zaposlena. Napisan je velik broj knjiga u vezi sa statističkim podacima o ovoj industriji, koji se odnose na broj njezinih potrošača, na milione u tu svrhu izdanih recepata, njezin udio u cjelokupnoj industriji lijekova, kapital i firme koje su tu uključene.

Konflikte i brige potisnutog libida eksploatira industrijski establišment a populacija, od poštovanih stanovnika predgrađa do revolucionarnih otpadnika, ima svoj mali oltar droga pomoću kojih slavi čuda kemijske industrije.

Druga, starija industrija emocija je, naravno, industrija zabave. Eros u borbi s Tanatosom, Prometej u bici protiv Zeusa, stvorili su kroz godine zabavu i dramu da bi pribavili oslobođenje za nepriznati libido. Nikad nije postojao establišment koji negira libido a da nije bivao ismijan, nadmudren, prevaren; nikad nije bilo moralnosti koja negira seks a da joj čovjek nije mogao prkositi što se najbolje vidi u popularnoj umjetnosti, varijeteu, vodvilju, teatru, satiri, drami, muzici i plesu. Ljudi su uvijek zabavu koristili kao oslobođenje od inhibiranog libida da bi se trenutačno oduprli moćnim negatorima. Ali, sada je industrija zabave gotovo potpuno preuzela staranje nad čovjekovom potrebom za libidinoznim pražnjenjem i katarzom. Superego osigurava mogućnosti pražnjenja za Eros, ali aparat pražnjenja, farmaceutsku industriju i industriju zabave, drži pod svojom komandom. Droge, teatar, film, književnost, žurnalizam i elektronska industrija koja proizvodi radio, hi-fi i televiziju — sve to snabdijeva tržište emocionalnih potreba.

U ekonomiji, poslije perioda oskudice, puritanizam je zamijenjen kultom hedonizma a establišment je ovdje da ga zadovolji. Seksualna repre-

sija i puritanizam nisu više potrebni dok se god nastavlja štovanje establišmenta.

Superego establišment je sada u izvanrednoj poziciji da masama kaže: odbacite svoje inhibicije, imajte onoliko seksualnih užitaka koliko vam se sviđa, mi vam možemo prodati sve stimulatore koje želite, možemo vas naučiti umjetnosti potpunog seksualnog zadovoljstva i snabdjeti vas savjetima o seksualnoj etiketi. Više niste podvrgnuti pravilima seksualne oskudice; sada ulazimo u period materijalnog i seksualnog obilja, a biznis i nauka mogu obezbijediti potrebna dobra. I nadalje ćete biti ovisni o establišmentu, ali ovo je establišment obilja i permisivnosti. Teško da sada ima ikakvog obuzdavanja i što više slijedite svoje prohtjeve više ćete trošiti naših proizvoda i svi ćemo biti sretniji.

Cinik bi rekao da bi kapitalizam morao izmisliti seksualnu revoluciju da se nije pojavila sama, a način na koji, kao što vidimo, ona danas djeluje, garantira *status quo* socijalnog reda. Društvo za koje je po Markuzeu karakterističan *čovjek jedne dimenzije* nema viziju ni potrebu za transcendentnom alternativom, ali njegove predodžbe o sreći ostaju unutar socijalnog establišmenta. Kad društvo dozvoljava, u stvari ohrabruje, konzumiranje i emocionalno i seksualno zadovoljstvo, tada pobuna protiv društvenog poretka izgleda besmislena. Ako se, uprkos svim realističnim očekivanjima, još uvijek javljaju frustracije libida, tada one ne vode ka želji za društvenom promjenom ili revolucijom, već uzrokuju neuroze i „neurotično“ nezadovoljstvo. Da li se neurotična nezadovoljstva manifestiraju kao individualna neuroza ili kao neracionalno socijalno ponašanje kao što je delikvencija, kriminalitet, ili pobune mladih, ne čini nikakvu razliku jer se može liječiti uz pomoć medicinske i farmaceutske industrije, psihijataru, marihuane i L.S.D.-a.

Danas seksualna industrija neutralizira revoluciju, koja je prijetila da zbaci superego, da dokinje autoritarnu represivnost i klasno društvo; što je trebalo biti revolucija koja će ukinuti represiju i opresiju, postalo je najnovije pomagalo establišmenta.

Odmah se postavlja pitanje: kako je moguće da superego održava svoju vladavinu bez seksualne represije i bez straha? Sjetimo se da popustljivost društva obilja ne uklanja dublje slojeve represije, već ih samo pokriva. Pojava permisivnosti potiskuje represiju i kreira dvostruku moralnu vezanost: s jedne strane, superego je ljubazan s nama, s druge strane on kaže — cijenite moju ljubaznost, ili... Promašaj seksualne revolucije je promašaj radikalizma a stavovi mišljenja koji su namjeravali doseći do korijena

stvari pobijedeni su privlačnošću permisivnosti i pseudo-pobune.

Herbert Markuze, jedan od naših najboljih mislilaca, temeljio je svoje nade na studentskoj pobuni, kao i njegov učitelj, hrabri i plemeniti filozof Teodor Adorno, koji je umro od srca slomljenog nečovječnošću i političkim intrigama koje su ovladale studentskom revolucijom u Njemačkoj.

Kako bilo, postoji drugi način na koji libido može pokušati naći izlaz, a taj je u misticizmu i kultu iracionalnog. Kao što je buržoaska kultura usvojila racionalizam sa naukom i tehnologijom, tako će ljudi koji ga žele odbaciti učiniti neki pokušaj da otkriju zadovoljenja predracionalističke kulture. Dok ostatak svijeta pokušava imitirati zapadnu civilizaciju da bi umakao siromaštvu i zaostalosti, izvjestan broj ljudi na Zapadu odbija da prihvati obrasce kulture svog establišmenta i traži kulturne ideale koji su odavno razoreni. Identifikacija sa afričkim i starim indijskim kulturama, s misticizmom američkih Indijanaca i Tibeta u modi je među onima koji traže alternativu. U toku je veliko čeprkanje po historijskom spremištu iščezlih kultura. Istovremeno, pojedinci koji se žele potpuno odvojiti od prevladavajućeg superega da bi postigli veću slobodu za svoj *id*, pokušavaju negirati sam ego — oni traže iskustva nesputana razumom, realnošću i sviješću, naglašavajući da svijest stoji na putu istinskom samodoživljavanju. Kult iracionalizma i predsvjesnog simbolizma je našao svoj put u literaturu, teatar i mističku ideologiju. Čak u izvjesnim tipovima psihijatrijske ideologije nalazimo pokušaj uzdizanja šizofrenije do vrste psihičkog zdravlja autentičnijeg od zdravlja „prilagođene” osobe. Očigledno je da su ovi pokušaji da se otkrije alternativni način iskustva osuđeni na propast, jer niti je moguće odbaciti kulturne tekovine zapadnog svijeta ni preokupiranost ega realnošću.

Kad se ego osjeća nemoćnim da izađe na kraj s realnošću on se često vraća predsvjesnim područjima psihe, u neurotizam ili neki oblik psihoze ako su izvjesne infantilne fiksacije dovoljno moćne, ili može oprobati kulturni regres ka primitivnim tipovima zamišljanja. To je tipičan primjer pseudorevolucionarnosti jer je, u stvari, povlačenje u alternativno iskustvo kroz izbjegavanje realnosti. Smatram da je to ne samo socijalno besplodno već i štetno, jer po tim bi revolucionarima današnjica bila ostavljena u rukama superega establišmenta i reakcionara. Svojim povlačenjem od uma i traganjem za nadrealnim iskustvom, oni oslabljuju i ljudsku autonomiju, a stvarno donošenje odluka prepuštaju drugima.

(Prevela MIRJANA OKLOBDŽIJA)
